

Sygn. akt I ACa 1025/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 grudnia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Andrzej Struzik
Sędziowie:	SSA Hanna Nowicka de Poraj SSA Paweł Rygiel (spr.)
Protokolant:	sekr.sądowy Katarzyna Rogowska

po rozpoznaniu w dniu 2 grudnia 2016 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa A. K.

przeciwko E. Z.

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 20 kwietnia 2016 r. sygn. akt IX GC 1027/14

1. oddala obie apelacje;

2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 1 800 zł (jeden tysiąc osiemset złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Paweł Rygiel SSA Andrzej Struzik SSA Hanna Nowicka de Poraj

sygn. akt I ACa 1025/16

UZASADNIENIE

Powód A. K. domagał się zasądzenia od pozwanej E. Z. kwoty 149.599,99 zł z ustawowymi odsetkami, a to z tytułu odpowiedzialności pozwanej jako członka zarządu (...) Spółki z o.o. w K. za zobowiązania tej spółki

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 55.081,30 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 18 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałej części, zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu oraz nakazał ściągnąć od powoda brakujące koszty sądowe.

Podstawą wyrokowania były następujące ustalenia faktyczne.

Powodowi przysługuje wobec spółki (...) Spółki z o.o. w K. wierzytelność wynikająca z wyroku Sądu Rejonowego (...)w K., obejmująca należność główną w wysokości 81.083,58 zł z ustawowymi odsetkami od 17 lutego 2009 r. do dnia zapłaty oraz kwotą 7.909 zł tytułem kosztów procesu. Celem zaspokojenia tej wierzytelności A. K. wszczął egzekucję przeciwko spółce, która jednak okazała się bezskuteczna.

Stan majątkowy spółki (...) pogorszył się w stopniu wywołującym potrzebę złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w październiku 2008 r. Pozwana, będąc członkiem zarządu tej spółki wniosku o ogłoszenie upadłości nie zgłosiła.

Złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w październiku 2008 r. pozwoliłoby powodowi na uzyskanie w ramach ww. postępowania kwoty 42 478,92 zł.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał zgłoszone roszczenie za częściowo uzasadnione, jako znajdujące oparcie w treści art. 299 k.s.h. Powód wykazał bowiem istnienie przysługującego mu wobec spółki zobowiązania oraz – postanowieniem komornika o umorzeniu egzekucji – jej bezskuteczność.

Z kolei zarzuty pozwanej nie były zasadne. W szczególności nie był trafny zarzut, że brak złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości nie wpłynęło na sytuację majątkową powoda z uwagi na trwający od lat poziom zadłużenia spółki. W tym zakresie Sąd Okręgowy wskazał, że na podstawie opinii biegłego ustalił, iż sytuacja spółki wymagała złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w październiku 2008 r., zaś przeprowadzona przez biegłą symulacja postępowania upadłościowego wykazała, że w toku tego postępowania powód uzyskałby kwotę 42.478,92 zł. Nadto, gdyby wniosek o ogłoszenie upadłości został wniesiony we właściwym terminie, to powód nie poniósłby kosztów procesu w kwocie 11.509 zł oraz kosztów postępowania egzekucyjnego w kwotach 193,38 zł i 900 zł. Suma wyżej wskazanych kwot stanowi kwotę zasądzoną wyrokiem.

O odsetkach Sąd orzekł zgodnie z żądaniem pozwu.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 100 k.p.c.

Od powyższego orzeczenia apelację wniosły obie strony.

Pozwana, zaskarżając wyrok w części uwzględniającej powództwo, zarzuciła błąd w ustaleniach faktycznych stanowiący skutek dowolności, przyjęty za podstawę orzeczenia i mający wpływ na jego treści, polegający na:

- uznaniu, iż złożenie przez pozwaną wniosku o ogłoszenie upadłości w październiku 2008 r. pozwoliłoby powodowi na uzyskanie w ramach postępowania upadłościowego kwoty 42.478,92 zł;
- przyjęciu, w przygotowanej symulacji postępowania upadłościowego, iż w toku ewentualnego postępowania zbycie stwierdzonych w majątku spółki aktywów nastąpiłoby według wartości księgowej a nie rynkowej, co pozostaje w sprzeczności z zasadami doświadczenia życiowego i specyfiką postępowania upadłościowego;
- przyjęciu, że w ramach rzekomo poniesionej przez powoda szkody uwzględnieniu podlega również kwota uiszczonych przez powoda kosztów procesu, kosztów postępowania egzekucyjnego i zastępstwa adwokackiego.

Apelująca podniosła także zarzut naruszenia przepisów prawa procesowego, a to art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego oraz ocenę dowodów w sposób niezgodny z zasadami doświadczenia życiowego oraz poprzez przyjęcie, że pozwana nie wykazała przesłanek egzoneracyjnych.

W konsekwencji pozwana wniosła o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez oddalenie powództwa w całości i obciążenie powoda kosztami postępowania, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Wniosła także o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Powód, zaskarżając wyrok w części oddalającej powództwo co do kwoty 14.281,41 zł, wniosł o zmianę wyroku poprzez zasądzenie od pozwanej na jego rzecz, w miejsce kwoty 55.081,30 zł kwoty 69.362,71 zł, wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 18 czerwca 2014 r. Wniósł także o zasądzenie od pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego.

A. K. zarzucił błąd w ustaleniach faktycznych poprzez przyjęcie, że właściwym momentem do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w rozumieniu art. 299 k.s.h był październik 2008 r. w sytuacji, gdy z opinii biegłej wynika, iż okoliczności uzasadniające ogłoszenie upadłości wystąpiły już w sierpniu 2008 r., jak też poprzez przyjęcie, że pozwana nie ponosi winy za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w sierpniu 2008 r.

Tak powód jak i pozwana wnieśli o oddalenie apelacji przeciwnika procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Ustalenia dokonane w pierwszej instancji są prawidłowe i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne. Zostały one oparte o wszystkie przeprowadzone dowody, których ocena mieści się w granicach wyznaczonych art. 233 § 1 k.p.c.

Odnosząc się do poszczególnych zarzutów apelujących stwierdzić należy, co następuje.

Chybione są wszelkie twierdzenia stron, które kwestionują te ustalenia faktyczne, które doprowadziły do oceny, że wniosek o ogłoszenie upadłości spółki (...) winien być zgłoszony w październiku 2008 r. Podkreślenia bowiem wymaga, że samo przyjęcie daty, w której winem być złożony wniosek o ogłoszenie upadłości jest wynikiem oceny stanu majątkowego spółki. Stan ten, na podstawie analizy dostępnych dokumentów, został przytoczony w części opisowej opinii biegłej L. B. (k. 133 i k.200 akt). Z opinii tej wynikają zatem dane dotyczące wartości majątku spółki w poszczególnych okresach czasu, w tym aktywów trwałych i obrotowych, a także wartości związane z zadłużeniem spółki. Wartości te nie są kwestionowane przez żadną ze stron. Tym samym kwestia, czy i w jakiej dacie winien zostać zgłoszony wniosek o ogłoszenie upadłości spółki (...) jest prostym wynikiem porównania zweryfikowanych aktywów spółki w stosunku do stanu jej zobowiązań. Skoro zatem strony nie kwestionują faktów w zakresie danych stanowiących podstawę przedmiotowej oceny, to kwestia związana z przyjęciem daty, w której wniosek o ogłoszenie upadłości powinno nastąpić należy do sfery oceny o charakterze materialnoprawnym.

Nie są także zasadne zarzuty apelującej pozwanej kwestionujące ustalenia w zakresie hipotetycznego wyniku ewentualnego postępowania upadłościowego. Przede wszystkim wskazać należy na oczywistą konstatację, że rzeczywisty przebieg postępowania upadłościowego, z natury rzeczy, musiałby odbiegać od jego hipotetycznie przyjętej wersji. Wynika to z konieczności przyjęcia dla ustalenia ewentualnego przebiegu postępowania hipotetycznych założeń, przy świadomości braku pełnej przewidywalności zdarzeń, od których zależy wynik przedmiotowego postępowania. Nie sposób bowiem przewidzieć choćby tego, czy do postępowania zgłoszą się wszyscy wierzyciele, jakie będą rzeczywiste koszty postępowania, czy w ogóle dojdzie do zbycia majątku upadłego i za jaką cenę, czy też jaki będzie czas postępowania. Zważyć przy tym należy, że niepewność ta może się przekładać na wyliczenie stopnia zaspokojenia poszczególnych wierzycieli zarówno w sposób bardziej jak i mniej korzystny w stosunku do wynikających z obiektywnie dostępnych danych. W tym stanie rzeczy zakwestionowanie hipotetycznego wyliczenia dokonanego przez biegłą jest możliwe tylko o tyle, o ile wykaże się oczywistą błędność przyjętych założeń.

Przechodząc do kwestionowanych przez pozwaną elementów przedmiotowego wyliczenia wskazać należy na oczywistą bezzasadność zanegowania przyjęcia przez biegłą wartości księgowej aktywów spółki. Biegła nie dysponowała bowiem innymi obiektywnymi wartościami w tym zakresie, które mogłyby być podstawą obliczeń. Przedstawiona w tym zakresie w uzasadnieniu apelacji pozwanej argumentacja jest nieweryfikowalna.

Podobnie, nie mogą odnieść skutku zarzuty co do przyjętej przez biegłą wartości związanej z kosztami postępowania upadłościowego. Nie jest przy tym zasadne odwoływanie się do treści art. 162 ustawy Prawo upadłościowe, bo wskazana w tym przepisie kwota wynagrodzenia syndyka stanowi górną granicę tego wynagrodzenia.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że analogiczne jak w apelacji, pozwana zgłosiła zarzuty do opinii biegłej jeszcze przed Sądem I instancji. Zarzuty te były weryfikowane poprzez wysłuchanie biegłej. Po tych czynnościach strona pozwana nie wносиła o dalszą weryfikację spornych ustaleń faktycznych poprzez sporządzenie opinii uzupełniającej bądź dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego. Nie zgłosiła także zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c. Przyjmując zatem, że ustalenie przedmiotowych okoliczności wymaga wiedzy specjalnej i dla ich weryfikacji niezbędne jest przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego, zarzuty pozwanej w tym zakresie nie mogą odnieść skutku.

W tym stanie rzeczy w pełni należy podzielić ocenę prawną dokonaną przez Sąd Okręgowy.

W świetle treści art. 299 k.s.h., przypisanie odpowiedzialności członkom zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za jej zobowiązania stanowi negatywny skutek nieterminowego złożenia przez członka zarządu spółki z o.o. wniosku o ogłoszenie jej upadłości, którego następstwem jest obniżenie potencjału majątkowego spółki w zakresie uniemożliwiającym zaspokojenie przysługującej powodowi wobec spółki wierzytelności. Członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ponosi odpowiedzialność za własne działanie, tj. za bezprawne, zawinione niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki. Odpowiedzialność ta powstaje więc wtedy, gdy niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki wyrządza wierzycielowi szkodę, gdyż nie uzyskuje on w ogóle zaspokojenia lub też uzyskuje zaspokojenie w mniejszym zakresie, niż miałoby to miejsce w przypadku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości we właściwym czasie.

Zgodnie z przesłankami określonymi w tym przepisie i wynikającym z jego treści regułem dotyczącym rozkładu ciężaru dowodu, w sprawie o zapłatę na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., powód powinien wykazać istnienie określonego zobowiązania spółki w czasie, kiedy pozwany był członkiem zarządu, stwierdzonego w tym czasie lub później tytułem egzekucyjnym wydanym na rzecz powoda, oraz bezskuteczność egzekucji tego zobowiązania przeciwko spółce, natomiast pozwany, jeżeli chce się uwolnić od odpowiedzialności, powinien udowodnić jedną z okoliczności egzoneracyjnych określonych w art. 299 § 2 k.s.h. tj., że:

- we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym samym czasie wydano postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu;
- choć nie doszło we właściwym czasie do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki, to miało to miejsce nie z jego winy;
- choć nie doszło we właściwym czasie do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki oraz niewydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo niezatwierdzenia układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu, to wierzyciel nie poniósł szkody.

W niniejszej sprawie powód wykazał istnienie okoliczności uzasadniających odpowiedzialność pozwanych, pozwani natomiast nie zadośćuczynili obowiązkowi udowodnienia okoliczności, które mogłyby być podstawą zwolnienia ich od odpowiedzialności.

Poza sporem pozostaje, że powodowi przysługuje w stosunku do spółki (...) oznaczona wierzytelność, a egzekucja skierowana przeciwko spółce okazała się bezskuteczna.

W świetle zgromadzonego materiału dowodowego nie budzi zastrzeżeń przyjęcie, że wniosek o ogłoszenie upadłości winien zostać zgłoszony w październiku 2008 r. Zważyć należy, że – wynikające z opinii biegłych – porównanie stanu aktywów spółki z jej zobowiązaniami wskazuje, że po raz pierwszy stan zobowiązań przewyższał stan aktywów w sierpniu 2008 r. Na koniec września 2008 r. stan ten kształtował się na poziomie porównywalnym z wartością

aktywów, by ponownie w październiku 2008 r. stan zobowiązań znacząco przekroczył stan aktywów. Od tego czasu stan ten miał charakter trwały.

Zważyć należy, że w świetle art. 11 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (t.jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 2171), gospodarczą przyczyną upadłości jest „załamanie się finansowe” podmiotu gospodarczego, polegające na jego trwałej niewypłacalności, a więc braku możliwości zaspokojenia wszystkich wierzycieli. Stan taki bez wątplenia istnieje, gdy stan wielkość zobowiązań przekracza wartość aktywów spółki. Uwzględniając jednak, iż stan ten musi mieć charakter trwały, zasadnie przyjął Sąd Okręgowy jego powstanie na październik, a nie sierpień, 2008 r., skoro dopiero w październiku ukształtował się on w sposób nieodwracalny. Tym samym zarzuty podniesione w apelacji powoda nie mogły odnieść skutku.

Pozwana nie powołała jakichkolwiek okoliczności faktycznych, jak też nie wykazała, że choć nie doszło we właściwym czasie do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki, to miało to miejsce nie z jej winy. W oczywisty sposób pozwana musiała mieć świadomość stanu majątkowego i finansowego spółki, skoro sama nawet twierdzi, że spółka pozostawał w złej kondycji majątkowej wcześniej, aniżeli to wynika z opinii biegłej.

Wreszcie podzielić należy rozważania Sądu Okręgowego, które doprowadziły do oceny zakresu szkody jakiej doznał powód. Przechodząc do tej części rozważań wskazać należy na charakterem roszczenia przewidzianego art. 299 k.s.h.

W doktrynie i judykaturze problem charakteru przedmiotowego roszczenia nie był rozstrzygany jednolicie. Z jednej strony przyjmowano, iż przedmiotowe roszczenie ma charakter odszkodowawczy, według innej koncepcji przyjmowano jego charakter gwarancyjny. Pomijając w tym miejscu argumenty zwolenników obu koncepcji, odnotować należy, że w ostatnich latach koncepcja odszkodowawczego charakteru odpowiedzialności na podstawie art. 299 ksh znalazła uznanie w orzecznictwie sądowym (tak np. uchwała S.N z 28.02.2008 r., III CZP 143/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 38; post. S.N. z 8.12.2008 r., III CZP 112/08, uchwała składu 7 sędziów S.N. z 7.11.2008 r., III CZP 72/08, OSNC 2009, nr 2, poz. 20 i inne). Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. ma zatem charakter sankcji za prowadzące do bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce nieprawidłowości w kierowaniu jej sprawami, a wyrazem tych nieprawidłowości jest niezłożenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości lub wszczęcie postępowania zapobiegającego upadłości. Członkowie zarządu odpowiadają wobec wierzyciela za tak pojmowaną szkodę, a nie za niezaspokojone zobowiązania spółki. Odpowiedzialność ta stanowi szczególny przypadek deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej na zasadzie winy, a zakres tej odpowiedzialności wyznacza stan możliwego zaspokojenia wierzycieli w przypadku terminowego zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości.

W konsekwencji nie budzi wątpliwości, że szkodę stanowi wyliczona przez Sąd Okręgowy kwota 42.478,92 zł., skoro taką należność powód odzyskałby w razie złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w październiku 2008 r.

W ramach wykładni art. 299 k.s.h. szkodą wierzyciela spółki objęte są także należności poniesione dla dochodzenia wierzytelności przeciwko spółce, a więc zarówno koszty procesu, jak i koszty postępowania egzekucyjnego. Przyjmując bowiem należy, że „skoro członkowie zarządu odpowiadają za zobowiązania spółki, niezależnie od ich charakteru, a uzyskanie tytułu wykonawczego i podjęcie próby jego realizacji jest niezbędną przesłanką skierowania do nich roszczeń w oparciu o art. 299 k.s.h., to uzasadnione jest zaliczenie do zobowiązań objętych ich odpowiedzialnością także kosztów procesu zasądzonych w tytule wykonawczym wydanym przeciwko spółce, a także kosztów postępowania egzekucyjnego umorzonego z powodu bezskuteczności egzekucji” (tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 30 maja 2008 r., III CSK 12/08, lex447785, także uchwała z dnia 7 grudnia 2006 r., III CZP 118/06, OSNC z 2007 r., z. 9, poz.136).

Przeciwko uwzględnieniu tych kosztów nie stoi na przeszkodzie fakt, że powstały one dopiero po dacie, w której wniosek o ogłoszenie upadłości powinien być zgłoszony. Odpowiedzialność odszkodowawcza członków zarządu obejmować może bowiem także zobowiązania spółki powstające po spełnieniu się przesłanek do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości (tak Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z dnia 25 kwietnia 2012 r., II CSK 410/11, lex nr 1214568; wyroku z dnia 4 lipca 2013 r., I CSK 646/12, lex nr 1365595). Tym samym zasadne było uwzględnienie przez Sąd

Okręgowy w zasądzonej kwocie także tych należności, a podniesione w tym zakresie zarzuty pozwanej nie mogą odnieść skutku.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że uwzględnienie w zasądzonej kwocie należności z tytułu poniesionych kosztów procesu i kosztów postępowania egzekucyjnego, znajduje także uzasadnienie w treści art. 21 ust. 3 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze. Zgodnie z tym przepisem, osoby zobowiązane do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości ponoszą odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wskutek niezłożenia wniosku w terminie określonym w ustawie, chyba że nie ponoszą winy. Przewidziana w art. 21 ust. 3 pr. up. odpowiedzialność jest odpowiedzialnością odszkodowawczą ex delicto opartą na zasadzie winy. Jej przesłankami są zatem: szkoda, wina odpowiedzialnych osób oraz związek przyczynowy pomiędzy ich zachowaniem, polegającym na niewykonaniu obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w przewidzianym terminie, a powstałą szkodą. Szkoda polega na powstaniu uszczerbku w majątku obejmującym rzeczywiście poniesioną stratę i korzyści, jakie wierzyciel mógłby osiągnąć, gdyby szkody nie wyrządzono. W rezultacie na podstawie przepisu art. 21 ust. 3 pr. up. można żądać naprawienia całej wyrządzonej szkody. Zważyć zatem należy, że trafnie powołuje Sąd Okręgowy, że z zaniechaniem pozwanej związanej z niezgłoszeniem w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości pozostaje także szkoda polegająca na konieczności wytoczenia powództwa o należność główną i prowadzenia egzekucji przeciwko spółce.

W konsekwencji powyższych rozważań obie apelacje okazały się niezasadne.

Biorąc to pod uwagę Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 k.p.c., orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., przy uwzględnieniu zakresu apelacji każdej ze stron.

SSA Paweł Rygiel SSA Andrzej Struzik SSA Hanna Nowicka de Poraj